
A szerződéses akarat és annak egyes értelmezési kérdései, különös tekintettel a szerződés részleges érvénytelenségére*

Juhász Ágnes*

A jogügylet, illetőleg a szerződés értelmezése a szerződési jog egyik gyakran vizsgált kérdése. Az akarat és annak kifejeződése a polgári jogi jogviszonyok egyik alapvető építőeleme, így egy-egy jogvita esetén a szerződő felek akaratának lehető legteljesebb feltárása feltétlenül szükséges. Vannak ugyanakkor olyan helyzetek, ahol az értelmezés kifejezetten egy adott jogintézmény alkalmazása folytán válik szükségessé. Ilyen eset például, amikor valamely érvénytelenségi ok a szerződésnek csak egy bizonyos részét érinti. A jogalkotó ilyenkor a szerződés részleges vagy teljes érvényességét, vagyis a szerződés jogi sorsát attól teszi függővé, hogy a felek a szerződést az érvénytelen rész nélkül megkötötték volna-e vagy sem.

Kulcsszavak: szerződés értelmezése, részleges érvénytelenség, szerződés oszthatósága,

The contractual intention and its interpretation with a focus on the partial invalidity of the contract

The interpretation of both the judicial act and the contract is an essential and much-researched topic of contract law. The intention is a basic 'building block' of contractual agreements, therefore, in case of a legal dispute, revealing the parties' real intention is indispensable. Nevertheless, there are also cases where the application of certain legal consequences raises the need for interpretation. For instance, when a ground for invalidity concerns only a certain part of the contract, the legislator provides partial invalidity or the invalidity of the contract in its entirety. Regardless of what type of invalidity is declared as a general rule, contractual parties, or in case of debate, the court shall decide about the legal status of the parties' contract.

Keywords: interpretation of the contract, partial invalidity, severability, divisibility of contract,

<https://doi.org/10.32980/MJSz.2022.2.2008>

Prugberger Tamás professzor egy lassan letűnőben lévő, nagy tiszteletnek örvendő jogász-generáció képviselője. Egyike azon keveseknek, akik pályájuk

* A tanulmány „Az érvénytelenség és hatálytalanság vizsgálata az új Ptk. tükrében” elnevezésű, K124797 számú projekt keretében, a Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Alapból biztosított támogatással, a K17 pályázati program finanszírozásában valósult meg.

* Habilitált egyetemi docens, Miskolci Egyetem, Állam-és Jogtudományi Kar, Civilisztikai Tudományok Intézet, Polgári Jogi Intézeti Tanszék.

során a tudomány iránti elkötelezettség és a folyamatos fejlődés szükségessége mellett fontosnak tartják a megszerzett tudás elismerésének képességét és ezzel párhuzamosan a pályatársak tiszteletét. Ennek ékes bizonyítékául szolgál, hogy Professzor úr mindig az elsők között nyújt kezét és segítséget, támogatást a frissen diplomát szerzett, a kutatói pálya kezdeti nehézségeivel ismerkedő ifjú kollégáknak. Szakmai munkássága, a kutatás és az alkotás iránti elhivatottsága, szenvedélye fiatalabb és tapasztaltabb kutatók előtt egyaránt példaként állhat, ahogyan akarata is, amely évtizedek óta, a 85. életévének betöltését követően is a test és az elme mindennapi edzésére, tevékeny munkára, alkotásra sarkallja, amelyet mostanra már-már megszámlálhatatlan tanulmánya örökít meg. Professzor úr a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának örökifjú tanára, akinek oktatói tevékenységét anekdoták övezik, amelyeket az általa oktatott jogászhallgatók generációról generációra adnak tovább. Különleges egyéniség, akinek széleskörű és nemzetközileg is elismert szakmai tudása mellé humor társul, amely alkalmassá teszi arra, hogy tanítványai és kollégái körében ne pusztán tisztelet, hanem szeretet és barátság övezze.

1. Az akarat mint a polgári jogi jogügylet alapeleme

Az akarat és annak kifejeződése a polgári jogi jogviszonyok egyik alapvető építőeleme, amely a szerződési jogban különös jelentőséggel bír. Hatályos polgári törvénykönyvünk, a 2013. évi V. törvény (a továbbiakban Ptk.) 6:59. §-ában foglalt meghatározás szerint a szerződés *a felek kölcsönös és egybehangzó jognyilatkozata*, amelyből kötelezettség keletkezik a szolgáltatás teljesítésére és jogosultság a szolgáltatás követelésére. A jognyilatkozat (vagyis a *joghatás kiváltására irányuló akaratnyilatkozat*)¹ magában foglalja egyrészt magát a polgári jogi jogalany szándékát (a jogügylet belső oldala), valamint annak kifejeződéseként a – szóban, írásban vagy ráutaló magatartás formájában tett – nyilatkozatot (a jogügylet külső oldala).²

A jogügyletek egy részénél a jognyilatkozat tartalma, a jognyilatkozatot tevő fél valós akarata a nyilatkozat alapján egyértelmű, míg más esetekben vita tárgyát képezi. Ilyenkor a nyilatkozatot tevő fél akaratának feltárása érdekében a jognyilatkozat értelmezése válik szükségessé, amelyre vonatkozóan a Ptk. külön rendelkezéseket rögzít, különbséget téve a címzett (vagyis meghatározott személyhez szóló) és a nem címzett jognyilatkozat értelmezése között. A Ptk. értelmében a címzett jognyilatkozatot „úgy kell értelmezni, *ahogyan azt a címzettnek a nyilatkozó feltehető akaratára és az eset körülményeire tekintettel a szavak általánosan elfogadott jelentése szerint értenie kellett*”, míg nem címzett jognyilatkozat esetén – címzett hiányában – a jognyilatkozatot úgy kell értelmezni, *ahogyan azt a nyilatkozó feltehető akaratára és az eset körülményeire tekintettel a szavak általánosan elfogadott jelentése szerint érteni kell*.³

¹ Ptk. 6:4. § (1) bekezdés

² BARZÓ Tímea: *V. fejezet: A jogi tények*, In: Barzó Tímea – Papp Tekla (szerk.): *Civilisztika I., Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018, 85-100. o., 87. o.*

³ Ptk. 6:8. § (1)-(2) bekezdés

Az értelmezés kérdése a szerződések esetén különösen nagy jelentőséggel bír, hiszen a szerződéses nyilatkozatok lényegi elemeinek tartalmi eltérése, egybehangzóságának hiánya (disszenzus) esetén a szerződés létrejöttéről eleve nem beszélhetünk. Erre tekintettel a Ptk. a szerződések vonatkozásában is rögzít értelmezési szabályt: a Ptk. 6:86. §-ának (1) bekezdése szerint az egyes szerződési feltételeket és nyilatkozatokat *a szerződés egészével összhangban* kell értelmezni. Abban az esetben pedig, ha az általános szerződési feltétel tartalma vagy a szerződés más, egyedileg meg nem tárgyalt feltételének tartalma nem állapítható meg egyértelműen a fenti szabály vagy a jognyilatkozat értelmezésére vonatkozó rendelkezések alkalmazásával, úgy a feltétel alkalmazójával szerződő fél számára kedvezőbb értelmezést kell elfogadni.⁴

A Ptk. a szerződés értelmezésére vonatkozó szabályok között tartalmaz rendelkezést a *teljességi záradékra* vonatkozóan. Olyan esetben tehát, amikor a felek írásbeli szerződésükbe egy olyan kikötést iktatnak, amelynek értelmében a közöttük létrejövő szerződés a megállapodásuk valamennyi feltételét tartalmazza, az írásbeli szerződésbe nem foglalt korábbi megállapodások hatályukat veszítik.⁵ Lényeges ugyanakkor, hogy a szerződés értelmezésekor a felek korábbi nyilatkozatai hatálytalanságuk ellenére is figyelembe vehetők.⁶

Az akarat és annak nyilatkozati formában való kifejeződése a szerződések jogában egy másik szempontból is vizsgálat tárgyát képezheti: a szerződési akarat fogyatékosága, illetőleg az akarat külső megjelenésének, vagyis a jognyilatkozatnak a formai hibája egyaránt a szerződés érvénytelenségére vezető esetkörként határozható meg. A szerződési akarat hibái közül a szerződés lényeges körülménye tekintetében fennálló tévedés, illetőleg közös téves feltevés, a másik szerződő fél szándékos magatartással történő tévedésbe ejtése vagy tévedésben tartása (megtévesztés), valamint a jogellenes fenyegetés alkalmazása a nyilatkozatot tevő fél számára szerződéses nyilatkozata megtámadására ad lehetőséget.⁷ A szerződő felek olyan megállapodása, amellyel a kívülvilág előtt eredeti szerződéses akaratukat leplezik (színellett szerződés) ezzel szemben már súlyosabban ítélandó meg: az effajta megállapodás a Ptk. értelmében semmis és a felek jogait és kötelezettségeit a leplezett szerződés alapján kell megítélni.^{8 9}

A szerződés érvénytelenségére vezető okok körében önálló esetkört képez a szerződéses (jog)nyilatkozat hibája. Itt azonban a szerződéses akarat semmiféle fogyatékoságban nem szenved, hanem az akarat kifejezésének nem megfelelő volta (alaki hiba) az, amely a szerződés érvénytelenségére vezet, azzal, hogy a főszabályként a semmisség jogkövetkezményét eredményező hiba – bizonyos kivételektől eltekintve¹⁰ – a szerződés teljesítése útján orvosolható, a teljesítés

⁴ Ptk. 6:86. § (2) bekezdés

⁵ Ptk. 6:87. § (1) bekezdés

⁶ Ptk. 6:87. § (2) bekezdés

⁷ Ptk. 6:90. § 81)-(2) bekezdés és 6:91. § (1)-(2) bekezdés

⁸ Ptk. 6:92. § (2) bekezdés

⁹ A szerződés akarathibák miatti érvénytelenségének átfogó feldolgozását lásd: MENYHÁRD Attila: *A szerződés akarathibák miatti érvénytelensége*, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2000

¹⁰ A Ptk. nem ismeri el a teljesítés érvénytelenségét orvosló hatását olyan esetekben, amikor a megállapodásra jogszabály közokiratba vagy teljes bizonyító erejű magánokiratba foglalást ír elő vagy

elfogadásával a szerződés a teljesített rész erejéig érvényessé válik.

A szerződés érvénytelenségére és értelmezésére vonatkozó szabályok egymástól látszólag meglehetősen távol esnek, a rendelkezések között első látásra különösebb összefüggés nem fedezhető fel. A két problémakör ugyanakkor sajátos módon kapcsolódik össze a részleges érvénytelenség jogintézményénél, ahol annak a fordulathoz az értelmezésénél, hogy „feltehető, hogy a felek azt [a szerződést] az érvénytelen rész nélkül nem kötötték volna meg”, a szerződő felek akaratának lehető legteljesebb feltárása válik szükségessé.

2. A szerződés részleges érvénytelensége

A szerződés részleges érvénytelensége az érvénytelenségi szabályok rendszerében sajátos helyet foglal el. A korábbi Ptk. (1959. évi IV. törvény, a továbbiakban rPtk.) eredeti normaszövegének 238. §-a szerint a szerződés adott részét érintő érvénytelenségi ok az egész szerződés érvénytelenségére vezetett. A fenti főszabály alól kivételt képeztek azok az esetek, amikor (a) jogszabály eltérően rendelkezett, (b) a népgazdaság érdekei a szerződés többi rendelkezésének fenntartását indokolták vagy (c) a szerződést a felek az érvénytelen rész nélkül is megkötötték volna. A fenti három kivételi esetkör közül a harmadik fordulat volt az, amely a bíróság részéről további értelmezést, mérlegelést kívánt: mikor tekintendő az adott (érvénytelen) szerződéses kikötés olyanoknak, amely a szerződést lényegesen nem befolyásolja, vagyis a szerződő felek a szerződést ennek hiányában is megkötötték volna.

A rPtk. szerződés érvénytelenségére vonatkozó szabályainak rendszerében az 1977. évi Ptk. novella¹¹ hozott lényeges változást, érintve többek között a részleges érvénytelenségre vonatkozó rendelkezést is, amely a jogszabály szakaszainak újraszámozását követően immáron a 239. §-ban kapott helyet. A jogalkotó a részleges érvénytelenség korábbi főszabályának és kivételi esetköreinek fenntartása mellett a 239. § (2) bekezdésében új rendelkezésként külön szabályt rögzített a gazdálkodó szervezetek egymás közötti szerződésének részbeni érvénytelenségére, kimondva, hogy ilyen esetekben *az érvénytelenség jogkövetkezményei – a részleges érvénytelenség főszabályával ellentétesen – csak az érvénytelen kikötésre vonatkozóan állnak be.* A rPtk. hivatkozott szakasza a bíróságnak ugyanakkor lehetőséget biztosított arra, hogy akár az egész szerződést érvénytelenné nyilváníthassa.

Eörsi Gyula álláspontja szerint a részleges érvénytelenséghez kapcsolódó kivételi esetkörök rögzítésével a jogalkotó célja a szerződés „életben tartása”, „megmentése”, annak érdekében, hogy az a rendeltetését betölthesse, miközben a

a szerződés ingatlan tulajdonjogának átruházására irányul (Ptk. 6:94. § (1) bekezdés). Ugyanez a szabály érvényesül az alaki hiba orvoslása kapcsán a szerződés kötelező alakosság mellőzésével történő módosítása, megszüntetése és felbontása esetében is. (Ptk. 6:94. § 82) bekezdés)

¹¹ 1977. évi IV. törvény a Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény módosításáról és egységes szövegéről

szerződésből – a (részleges) érvénytelenség folytán – bizonyos elemek kikerülnek.¹²

A részleges érvénytelenségre vonatkozóan a Ptk.-novella által bevezetett szabályok egészen a rPtk. 1993. évi módosításáig¹³ voltak hatályban, amikor a jogalkotó – a szakirodalmi álláspontokkal és az ítélkezési gyakorlatban megfogalmazottakkal összhangban – a rendelkezések koncepcionális megváltoztatása mellett döntött. A rPtk. 239. §-ának módosított szövege ekkortól már úgy rendelkezett, hogy „a szerződés részbeni érvénytelensége esetén az egész szerződés csak akkor dől meg, ha a felek azt az érvénytelen rész nélkül nem kötötték volna meg.” A szerződés adott részét érintő érvénytelenségi ok tehát csak abban az esetben eredményezte az egész szerződés érvénytelenségét, ha az adott, az érvénytelenséggel érintett rész és az azzal elérni kívánt joghatás olyan jelentőséggel bírt a szerződő felek számára, hogy anélkül szerződésüket meg sem kötötték volna. Ennek megítélése továbbra is a bíróságok feladata maradt. A rPtk. 239. §-ában rögzítésre került továbbá, hogy jogszabály – a fenti főszabálytól – eltérően rendelkezhet és a részbeni érvénytelenség ilyen esetben is eredményezheti a teljes szerződés megdőlését.

Az 1993. évi módosító jogszabályhoz fűzött miniszteri indokolás szerint „a forgalmi folyamatok zavartalanságát, a szerződést kötő felek autonómiájának érvényesülését jobban szolgálja az, ha a Ptk. a felek által a szerződéssel elérni kívánt joghatás beállítását csak az érvénytelen kikötésre nézve akadályozza meg”, ennek megfelelően a jogalkotó „a gazdálkodó szervezetek egymás közötti szerződéseire vonatkozó kivételes szabályt teszi általánosan érvényesülő főszabállyá.”¹⁴ Noha a rPtk. normaszövege erre vonatkozóan kifejezett rendelkezést nem tartalmazott, a miniszteri indokolás utalt arra, hogy a szerződés részbeni érvénytelensége esetén az érvénytelenség jogkövetkezményei csupán az érvénytelen kikötésre vonatkozóan állnak be.

A rPtk. részleges érvénytelenségre vonatkozó rendelkezéseihez kapcsolódóan a jogintézmény jellegét illetően a gyakorlatban alapvetően kétfajta megközelítés kristályosodott ki. Ennek oka alapvetően az volt, hogy bár a rPtk. a szerződés jogi sorsát rendezte, az érvénytelenség jogkövetkezményeiről szóló szabályok felülvizsgálatára nem került sor.¹⁵

Az egyik álláspont szerint a részleges érvénytelenség önálló (*sui generis*) jogintézménynek tekintendő, amelynek alkalmazása esetén a szerződés érvénytelenséggel nem érintett részei továbbra is fennmaradnak és a szerződést úgy kell tekinteni és teljesíteni, mintha a szerződés eredetileg is a „kimetszett” (*Wellmann* szóhasználatában „kihullott”) rész nélküli tartalommal jött volna létre.¹⁶ A másik megközelítés szerint a részleges érvénytelensége *nem önálló intézmény*, hanem *az érvénytelenség egyik fajtája*, ennek megfelelően az érvénytelenség kódex által

¹² Vö.: EÖRSI Gyula: *Kötelmi jog. Általános rész*, Tankönyvkiadó, Budapest, 1981, 125.

¹³ 1993. évi XCII. törvény a Polgári Törvénykönyv egyes rendelkezéseinek módosításáról, 9. §

¹⁴ A Polgári Törvénykönyv egyes rendelkezéseinek módosításáról szóló 1993. évi XCII. törvény 9. §-ához fűzött miniszteri indokolás

¹⁵ HARMATHY Attila: *Semmisség és megtámadhatóság*, In: Gellért György (szerk.): *A polgári törvénykönyv magyarázata*, 1. kötet, KJK-KERSZÖV, Budapest, 2002, 785-814. o., 814. o.

¹⁶ KEMENES István: *Az érvénytelenség jogkövetkezményeinek szabályozása a Polgári Törvénykönyvben II. rész*, Gazdaság és Jog, 2016/2., 9-12. o., 9. o.

meghatározott jogkövetkezmenyei részleges érvénytelenség esetén is alkalmazandók, az érvénytelenségi okkal érintett szerződésrész vonatkozásában.

A részleges érvénytelenség és az érvénytelenségi jogkövetkezmenyek alkalmazására irányuló álláspontok közötti különbségtétel napjainkban már meghaladottnak tekinthető, hiszen a hatályos jogi szabályozás egyértelműen a részleges érvénytelenség nem önálló jogintézményi jellegét hangsúlyozó felfogást támasztja alá. A Ptk. normaszövege ugyanis – az 1993-as Ptk.-módosítással kijelölt irányvonalat követve – már kifejezetten tartalmazza az érvénytelenség jogkövetkezmenyeinek alkalmazására vonatkozó (korábban mindössze a módosító jogszabály miniszteri indokolásban olvasható) rendelkezést, miszerint az érvénytelenség jogkövetkezmenyeit a szerződésnek az érvénytelenségi okkal érintett részére kell alkalmazni.¹⁷

Az alkalmazandó jogkövetkezmeny megválasztása ugyanakkor további kérdéseket is felvet, hiszen a bíróság az érvénytelenség jogkövetkezmenyeinek alkalmazása során a felek kérelméhez nincs kötve és a fél kérelmétől eltérő jogkövetkezmenyt is alkalmazhat¹⁸, így akár olyan helyzet is előállhat, amikor a bíróság a szerződéses adott részének érvénytelenséget szerződésmódosítás útján orvosolja majd, durván beavatkozva a felek jogviszonyába, háttérbe szorítva a Ptk.-ban alapelveként is rögzített szerződés szabadságát.¹⁹ Igaz ugyan, hogy a Ptk. az érvénytelenség jogkövetkezmenyeinek önkényes bírósági alkalmazása korlátjaként kimondja, hogy nincs lehetőség olyan jogkövetkezmeny alkalmazására, amely ellen mindegyik fél tiltakozik, valójában ez nem feltétlenül jelent kellő garanciát, valamint – ahogyan erre *Török Tamás* szintén figyelmeztet – a bírói alakító jog „differenciálatlan és tömeges” alkalmazása számos veszélyt hordoz és a polgári jog alanyai számára rossz üzenetet közvetít.²⁰

A Ptk. 6:114. § (1) bekezdése valamennyi szerződéses viszonyra vonatkozóan általános jelleggel rögzíti, hogy a szerződés részbeni érvénytelensége esetén az egész szerződés akkor dől meg, ha feltehető, hogy a felek azt az érvénytelen rész nélkül nem kötötték volna meg. (A fenti szabály alóli kivételt a *fogyasztói szerződések* képeznek, amelyek esetében ettől eltérő szabály érvényesül: a fogyasztói szerződés egésze csak abban az esetben dől meg, ha a szerződés az érvénytelen rész nélkül nem teljesíthető.²¹) Annak megállapítása során, hogy a szerződés adott részét érintő érvénytelenségi ok vajon az egész szerződésre kihat-e, a bíróságnak arra a kérdésre kell választ adnia, hogy a felek a szerződést az érvénytelen rész nélkül feltehetően megkötötték volna-e vagy sem.

¹⁷ A részleges érvénytelenség jogpolitikai és jogdogmatikai, valamint a megközelítésével kapcsolatos aktuális problematika további feldolgozását lásd: TAMÁNE Nagy Erzsébet: *A részleges érvénytelenség jogi természete*, Magyar Jog, 2016/5., 306-311. o.

¹⁸ Ptk. 6:108. § (3) bekezdés

¹⁹ Vonatkozó tanulmányában ugyanezt hangsúlyozza *Tamáné Nagy Erzsébet* is. L. TAMÁNE Nagy Erzsébet: *A részleges érvénytelenség jogi természete*, Magyar Jog, 2016/5., 306-311. o., 311. o.

²⁰ TÖRÖK Tamás: *A részleges érvénytelenség alapvető kérdései*, Gazdaság és Jog, 2020/7-8., 12-19. o., 19. o.

²¹ Ptk. 6:114. §-ának (2) bekezdés

3. A szerződési akarat feltárásának szerepe a szerződés teljes vagy részleges érvénytelenségének megállapítása során

A Ptk. által a részleges érvénytelenség esetén követendő „eljárásrend” látszólag egyértelmű: abban a kérdésben, hogy az érvénytelenségi ok a szerződés adott részének vagy egészének érvénytelenségét eredményezi, a szerződő felek akaratának alapul vételével szükséges dönten, nevezetesen annak megállapításával, hogy az érvénytelenségi okkal érintett rész és az azzal elérni kívánt joghatás a felek részére milyen mértékben volt lényeges, annak hiányában a szerződést megkötötték volna-e vagy sem. Amint arra a témához kapcsolódó írásában *Darázs Lénárd* is utal, a fenti kérdés megválaszolása „nem egyszerű jogtechnikai probléma, hanem fontos adalék ahhoz, hogy egy jogrendszer miként húzza meg a privát autonómia kontúrjait egy olyan területen, ahol az állami beavatkozás szükségessége az érvénytelenségi ok fennállása miatt nem tehető vitássá.”²²

A szerződő felek szándékának feltárása tehát komoly feladat, amely ugyanakkor számos nehézségbe ütközik, minthogy a felek szerződésükben viszonylag ritkán rögzítik egyértelműen azt, hogy a szerződést az adott rész hiányában (érvénytelenség miatti „kihullás”) nem kötnék meg vagy rendelkeznének arról, hogy a „maradékszerződést” az érvénytelen szerződésrész „leválasztását” követően fenn kívánják-e tartani vagy sem. (Pusztán érdekességként érdemes megjegyezni, hogy számos külföldi állam polgári jogi gyakorlatában kifejezetten jellemző az ún. *szerződésmentő kikötések* (pl. *Salvatorische Klausel, severability clause*) alkalmazása²³, elkerülendő a részleges érvénytelenség esetén a szerződő felek akaratának feltárása körüli bizonytalanságot és értelmezési nehézségeket.)

Itt fontos utalni a Ptk. 6:63. § (2) bekezdésére, amely kimondja, hogy a szerződés létrejöttéhez a feleknek a lényeges és a lényegesnek minősített kérdésekben való megállapodása szükséges. A hivatkozott bekezdés normaszövege szerint utóbbi abban az esetben képezi a szerződés létrejöttének feltételét, ha a szerződő fél *egyértelműen kifejezésre juttatja*, hogy az adott kérdésben való megállapodás hiányában a szerződést nem kívánja megkötni. Mindazokban az esetekben tehát, amikor a szerződés tartalmaz ilyen tartalmú kitélt, úgy az adott szerződésrész érvénytelensége – a Ptk. 6:114. § (1) bekezdésében foglaltaknak megfelelően – a részleges érvénytelenség főszabálya alóli kivételt képezve az egész szerződés érvénytelenségére vezet. Az érvénytelenség terjedelmének meghatározásakor tehát kizárólag *a felek tényleges szerződési akarata* képezi a döntés alapját.

Valamivel nehezebb, ugyanakkor még mindig a szerződő felek valós szándékának feltárását igénylő helyzet az, amikor bár a szerződés a felek fenti tartalmú nyilatkozatát vagy esetlegesen az adott szerződéses feltétel érvénytelenségi okkal

²² DARÁZS Lénárd: *A hipotetikus szerződési akarat*, In: LAMM Vanda – SAJÓ András (szerk.): *Studia in honorem Lajos Vékás, HVG-ORAC*, Budapest, 2019, 79-86. o., 79-80. o.

²³ A kapcsolódó szakirodalom köréből lásd például: NORDHUES, Patrick: *Salvatorische Klauseln – Funktionsweise und Gestaltung*, In: *Juristische Arbeitsblätter*, 2011/3. sz., 211-216. o., különösen 213-214. o., BEYER, Jens-Uwe: *Salvatorische Klauseln: Bedeutung, Zweckmäßigkeit, Formulierungsvorschlag*, *Steuer, Wirtschaft und Recht* 47., Eul Verlag, Bergisch Gladbach, 1988; BAUR, Jürgen F.: *Salvatorischen Klauseln*, In: Baur, Jürgen F. (Hrsg.): *Festschrift für Ralf Vierregge zum 70. Geburtstag am 6. November*, Walter De Gruyter, Berlin – New York, 1995, 31-42. o.

való érintettsége esetére a szerződés fenntartására vonatkozó kifejezett rendelkezését nem tartalmazza, azonban *a felek szándéka* a nyilatkozat hiányában is *kétséget kizáró módon bizonyítható*, feltárható. Darázs szerint ilyenkor „*kétséget kizáróan „feltehető”, hogy melyik szabályt kell alkalmazni*”.²⁴ Megjegyzendő azonban, hogy elméleti alkalmazhatósága ellenére a szerződő felek eredeti akaratának ilyen formában, bizonyítékokra alapozott, minden kétséget kizáró rekonstruálása a gyakorlatban meglehetősen ritkán vezet tényleges eredményre.

A szerződés részleges vagy teljes érvénytelenségének alkalmazására irányuló döntés meghozatala során annak a helyzetnek a megítélése a legnehezebb, amikor a felek az adott – érvénytelenségi okkal érintett – szerződésrész jelentőségéről (lényeges-e vagy sem) és jogi sorsáról (ennek hiányában megkötnék-e a szerződést) egyértelműen nem rendelkeztek és tényleges akaratuk bizonyítás útján sem tárható fel. Ilyenkor a Ptk. normaszövege szerint a felek *feltehető akaratának* feltárása válik szükségessé, vagyis az eljáró bíróságnak arra a kérdésre kell választ adnia, hogy a felek szándéka szerződésük megkötésének időpontjában mire irányult. Ahogyan arra fentebb már utaltam, a szerződés értelmezése a részleges érvénytelenséggel kapcsolatosan ezen a ponton, a „feltehető, hogy a felek azt [a szerződést] az érvénytelen rész nélkül nem kötötték volna meg” fordulat vizsgálata során jut szerephez, hiszen az imént feltett kérdésre a válasz elsődlegesen a felek jognyilatkozatainak értelmezése útján – a Ptk. 6:8. § és 6:86. § szakaszainak alkalmazásával – adható meg, ennek eredménytelensége esetén pedig az ún. *hipotetikus szerződési akarat* intézményének alkalmazása kínálhat lehetséges megoldást.

A hipotetikus szerződési akarat a magyar polgári (szerződési) jogban bár ismert, azonban meglehetősen ritkán vizsgált intézmény. A szerződő felek hipotetikus (feltételezett) szerződési akaratának feltárása során a bíróságnak a szerződés-kötés valamennyi körülményét figyelembe véve kell állás foglalnia abban a kérdésben, hogy mire is irányulhatott a felek akarat, a *jóhiszeműség és tisztesség elvét* szem előtt tartva miként állapodtak volna meg abban az esetben, ha a szerződés megkötésekor tudatában lettek volna annak, hogy a szerződés adott része érvénytelen lesz. *Szladits* szavaival élve „[a]zt kell (...) keresni, hogy az adott körülmények között miképpen szoktak eljárni tisztességes és belátó emberek, mint üzleti felek, akik nem törnek egymás ártalmára, hanem jogosult érdekeiket kiegyeztetni igyekeznek.”²⁵

Fentebb már hivatkozott munkájában Darázs felhívja a figyelmet arra, hogy az előbbi két esetkör – a bíróság általi értelmezés és a hipotetikus szerződési akarat – alkalmazása között lényegi különbség van, amennyiben előbbi „nem a tényleges valós akarat, hanem egy „értelmezett feltehető” akarat, amely a privátautonómia részeként, az értelmezési szabályok alapján rekonstruálható, és amelyet a felek privátautonómia körében megtett jogcselekményei determinálnak.”²⁶ A hipotetikus szerződési akarat ezzel szemben a részleges érvénytelenség szabályai között

²⁴ DARÁZS i.m. 83. o.

²⁵ SZLADITS Károly: *A magánjogi tényállások*, In: Szladits Károly (szerk.): *Magyar magánjog*, I. kötet, Általános rész, személyi jog, Budapest, 1938, 21. o.

²⁶ DARÁZS i.m. 84. o.

megjelenő önálló jogintézmény, amely erre tekintettel kizárólag ennek a jogintézménynek az alkalmazása során értelmezhető.²⁷

Irodalomjegyzék

- Barzó Tímea: *V. fejezet: A jogi tények*, In: Barzó Tímea – Papp Tekla (szerk.): *Civilisztika I., Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018, 85-100.*
 - Menyhárd Attila: *A szerződés akaráthibák miatti érvénytelensége*, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2000.
 - Eörsi Gyula: *Kötelmi jog. Általános rész*, Tankönyvkiadó, Budapest, 1981.
 - Harmathy Attila: *Semmisség és megtámadhatóság*, In: Gellért György (szerk.): *A polgári törvénykönyv magyarázata, 1. kötet, KJK-KERSZÖV, Budapest, 2002, 785-814.*
 - Kemenes István: *Az érvénytelenség jogkövetkezményeinek szabályozása a Polgári Törvénykönyvben II. rész*, *Gazdaság és Jog, 2016/2., 9-12.*
 - Tamáné Nagy Erzsébet: *A részleges érvénytelenség jogi természete*, *Magyar Jog, 2016/5., 306-311.*
 - Török Tamás: *A részleges érvénytelenség alapvető kérdései*, *Gazdaság és Jog, 2020/7-8., 12-19.*
 - Darázs Lénárd: *A hipotetikus szerződési akarat*, In: Lamm Vanda – Sajó András (szerk.): *Studia in honorem Lajos Vékás, HVG-ORAC, Budapest, 2019, 79-86.*
 - Nordhues, Patrick: *Salvatorische Klauseln – Funktionsweise und Gestaltung*, In: *Juristische Arbeitsblätter, 2011/3. sz., 211-216.*
 - Beyer, Jens-Uwe: *Salvatorische Klauseln: Bedeutung, Zweckmäßigkeit, Formulierungsvorschlag*, *Steuer, Wirtschaft und Recht 47., Eul Verlag, Bergisch Gladbach, 1988;*
 - Baur, Jürgen F.: *Salvatorischen Klauseln*, In: Baur, Jürgen F. (Hrsg.): *Festschrift für Ralf Vieregge zum 70. Geburtstag am 6. November, Walter De Gruyter, Berlin – New York, 1995, 31-42.*
 - Szladits Károly: *A magánjogi tényállások*, In: Szladits Károly (szerk.): *Magyar magánjog, I. kötet, Általános rész, személyi jog, Budapest, Grill Kiadó, 1938.*
-

²⁷ Uo. 85. o.